

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN: 2458 - 9624 (Online)

Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES, 6(1), 175-191, 2019

DİLAVER CEBECİ'NİN “ŞİMDİKİ ZAMAN ÇEKİMİNDE BİR MAHKÛMA MEKTUP” ADLI ŞİİRİNDE METİNLERARASILIK UNSURLARI

THE INTERTEXTUAL ELEMENTS OF DİLAVER CEBECİ'S POEM “A LETTER TO A PRISONER IN THE PRESENT CONTINUOUS TENSE”

Mehmet KARA¹ ve Selçuk DAĞDELEN²

¹ Gazi Üniversitesi, Türkçe Eğitimi, Ankara, Türkiye. e-posta: mehmeta@gazi.edu.tr

² Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye. e-posta: selcukdagdelen72@gmail.com.tr

Gönderim Tarihi: 19.05.2019

Düzeltilme Tarihi: 28.05.2019

Kabul Tarihi: 29.05.2019

Öz

19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılan ve kuramsallaşan metinlerarasılık, hiçbir metnin tek başına bir anlamının olamayacağı, her metnin mutlaka kendinden önceki metinlerin etkisiyle oluşacağı görüşüne dayanır. Bu bakımdan bir metni anlamlandırabilmek için başka yazılı/sözlü edebî eserlerle, başka sanat dallarıyla, yazıldığı dönemin özellikleriyle; içinden çıktığı toplumun tarihi, kültürel özellikleriyle ve inancıyla olan ilişkilerinin saptanması önemli hâle gelmiştir. Bu çalışmada Dilaver Cebeci'nin “Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkûma Mektup” adlı şiirindeki metinlerarası unsurlar tespit edilmiştir. Çalışmada nitel araştırmanın doküman analizi yöntemi kullanılarak veriler toplanmış, toplanan veriler; kavramsal çerçevenin oluşturulması, bulguların açıklanması, yorumlanması ve anlamlandırılmasında kullanılmıştır. Çalışmayla metinlerarası ilişki biçimlerinden en çok gönderge ve anıştırmanın kullanıldığı, metinlerarası ilişki biçimleriyle edebî sanatlar dışında farklı alanlarla da disiplinlerarası ilişki kurabildiği, metinlerarası ilişki biçimleriyle edebî sanatlar arasında yakın bir ilişki olduğu, metinlerarası ilişkilere bakarak sanatçının beslendiği kaynaklara ulaşabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Göstergelerarasılık, Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkûma Mektup, Dilaver Cebeci.

Abstract

The intertextuality that was proposed and theorized in the second half of the nineteenth century is based on the idea that no text can have a single meaning and that each text will definitely be influenced by previous texts. In order to fully understand a text, it is important to identify the relationship of a text to other written/oral literary works, to other art branches, to the characteristics

of the time when it is written, and to the history, culture, and faith of the society from which it came out. In this study, the intertextual elements of Dilaver Cebeci's poem "A Letter to a Prisoner in the Present Continuous Tense" have been identified. In the study, the data were collected using the document analysis method of qualitative research to create the conceptual framework, and to explain, interpret and understand findings. It has been concluded that, of the forms of intertextual relations, reference and allusion are often used, that it can form, through the forms of intertextual relations, an interdisciplinary relation with different disciplines that are non-literary, and that the sources which the artist uses can be reached by looking at the intertextual relations.

Key Words: Intertextuality, Semiotics, A Letter to a Prisoner in the Present Continuous Tense, Dilaver Cebeci.

Giriş

Bir edebî metin; yaratıcısının düşünceleri, yazıldığı dönemin tarihî ve toplumsal özellikleri bakımından değerlendirilebilir. Ancak bunlar, o metni tam olarak anlamlandırmada yeterli olmayabilir. Çünkü bir edebî yapıt, yaratıcısının kültürel birikimleri ve okuma deneyimlerinden beslenir. Yazar ya da şair, birikimlerini düşünce süzgecinden geçirerek kendi yapıtı içerisinde eritir ve o birikimlere yeni anlamlar yükler. Böylece yazın dünyasında yeni bir yapıt vücuda gelmiş olur. Bu yeni yapıtla içerisinde damıttığı yazılı ya da sözlü birikim unsurları olan metinler arasında bir ilişki ağı ortaya çıkar. İnsanlığın varoluşundan bu yana farklı adlandırmalarla da olsa varlığını devam ettiren bu ağ, günümüzde “metinlerarasılık” olarak adlandırılmaktadır.

Kaynağı Mihail Baktin’in “söyleşimcilik” kuramına dayanan metinlerarasılık kavramı, Julia Kristeva tarafından kuramsal boyut kazanmıştır. Kristeva, metinlerarasılığı “Tek bir metin içerisinde meydana gelen metinsel etkileşim” olarak tanımlar ve “her metnin bir alıntılar mozaigi gibi kurulduğunu” belirtir (Aktulum, 2000, s. 24-25; 2004, s. 147, Aytaş, 2011, s. 62).

Aktulum (2000, s. 93-94), Genette’in metinlerarası ilişkiler tanımından yola çıkarak metinlerarası ilişkileri “ortak birliktelik ilişkisi” ve “türev ilişkisi” olarak ele almıştır. Alıntı, gönderge, gizli alıntı ve anıştırma ortak birliktelik; yansılama (parodi), alaycı dönüştürüm, öykünme (pastiş) ise türev ilişkisine dayanan metinlerarası biçimleridir.

Farklı metinlerarası ilişkiler açık ve kapalı olmak üzere iki şekilde ilişkiye girerler. İlişkiye girilen metne ait unsurlar açık bir şekilde ayrıçla, italik yazılarak ya da kaynak gösterilerek belirtiliyorsa metinlerarası açık ilişki; bunun tam tersi durumdaysa metinlerarası kapalı ilişki kurulmuş demektir. Bu durumda metnin kapalı ilişkisini fark etmek, onu anlamlandırmak okura düşer (Aktulum, 2000, s. 93-94). Okurun bunu yapabilmesi için geniş bir kültür ve

okuma birikimine sahip olması gerekir. Metinlerarası ilişkilerden alıntı, gönderge, yansılama (parodi), alaycı dönüştürüm ve öykünme (pastiş) metinlerarası ilişkiyi açık, belli ve görünür şekilde yaptığı için açık; gizli alıntı (aşırma-intihal) ve anıştırma ilişkiyi görünür yapmadığı ya da ima yoluyla yaptığı için kapalı metinlerarası ilişki biçimi sayılabilir.

Metinlerarası İlişkiler

Alıntı

Herhangi bir metne ait bir kesitin başka bir metinde italik yazıyla veya ayraçlarla gösterilerek yinelenmesi ve ona yeni bir anlam yüklenmesidir. Bir metnin başka bir metindeki varlığını en somut biçimde görünür kılan, ilk akla gelen, en genel ve en sık karşımıza çıkan metinlerarası yöntemdir (Aktulum, 2000, s.94).

Gönderge

Gönderge; yazınsal olsun veya olmasın sanatsal bir türün, bir dönemin, geleneğin; bir eser adının yahut eser içerisinde bir başlığın, bir sanatçının adının, herhangi bir türde geçen kişinin, tarihî bir kahramanın, kutsal kitaplardan birinin adının, alıntı yapılmadan açık bir şekilde anılmasıyla kurulan metinlerarası ilişki biçimidir. Bu bakımdan gönderge, okuru doğrudan bir metne gönderir (Aktulum, 2000, s. 101-102).

Gizli Alıntı-Aşırma

Başkasına ait bir sözcenin ayraç kullanılmadan, italik yazıyla belirtmeden, sözcenin ait olduğu kişi zikredilmeden yapılan; dolayısıyla kendi düşünce ürünü olmayan bir yapıttan kopyalama yaparak kopyalanan kesitin sahiplenildiği metinlerarası ilişki biçimi olarak tanımlanabilir (Aktulum, 2000, s.103).

Anıştırma

Divan edebiyatındaki telmih sanatıyla aynı anlama gelen anıştırma, anıştırılan metne dair açık, fark edilebilir bir ipucu vermeden, ima yoluyla onunla iletişime geçen ve en sık kullanılan metinlerarasılık biçimidir (Aktulum, 2000, s. 108-109). Aytaç (2003, s. 325) da anıştırmayı “konunun yabancı olmayan birine ima yoluyla, yani üstü kapalı olarak anlatma, sezdirme” olarak tanımlar. Telkin ve ima söz konusu olduğundan anıştırmada örtük bir anlam vardır. Bu bakımdan anıştırmayı fark ederek metnin anlamını çıkarabilmek oldukça güçtür.

Bunun için okurun geniş bir kültürel birikime ve okuma deneyimine sahip olması gerekmektedir (Aktulum, 2000, s. 109; Gökalp-Alpaslan, 2006, s. 137). Anıştırma sadece sanatsal ve edebî türlere değil, gündelik yaşamdan ya da tarihten olay, durum, kişi ve eserlere yönelik olabilir (Gökalp-Alpaslan, 2006, s. 137).

Öykünme (Pastiş)

Öykünme; bir metnin biçimini, izleğini, içeriğini veya bir dönemin ya da sanatçının üslubunu, dil ve anlatım özelliklerini taklit ederek yeni bir metin ortaya çıkarmadır (Aktulum, 2000, s.103; Aytaç, 2003, s. 61). Aktulum'a (2004, s. 340) göre, alt-metne ait unsurlar, dönüştürülerek yeni bir bütün içerisinde kaynaştırılır; böylece yeni görünümde, yeni bir işlevle donatılırlar.

Yansılama (Parodi)

Köken olarak “bir şarkıyı başka bir tonda söylemek” olan parodi (yansılama), yazın alanında bir metnin biçimini değiştirmeden konusunu değiştirerek onu başka bir amaçla kullanmak ve ona yeni bir anlam yüklemektir (Aktulum, 2000, s. 117-118). Yansılama ilk metne ait özelliklerin, söylemin eleştirilmesi, gülünçleştirilmesi veya sıradanlaştırılması esastır (Gökalp-Alpaslan, 2006, s. 141; Todorov, 2014, s. 56).

Alaycı Dönüştürüm

Aktulum'a (2000, s. 126) göre yansılama türeyen alaycı (gülünç) dönüştürüm, yine soylu bir metnin -örneğin, destan- eylemini ya da konusunu olduğu gibi sürdürerek, yani yapıtın temel içeriğini ve anlatsal devinimini değiştirmeden, onu bildik, sıradan, yeni bir biçimde yeniden yazmak olarak tanımlanır. Bu yönüme başvuran yazarın amacı dönüştürdüğü yapıt konusunda biraz “yergi” yapmak, biraz eğlendirmektir. Ancak alaycı dönüştürüm, yansılama göre daha “yergisel”, gönderge metnine karşı daha saldırgandır (Aktulum, 2000, s. 119).

Göstergelerarasılık

Yazarlar, metinlerarasılık ilişkisine başvururken sadece edebî metinlerden faydalanmazlar. Aynı zamanda fikrî metinlerle, resimlerle ya da müzikle de bağlantı kurabilirler (Bars, 2013, s. 34). Sözselsel olan edebî sanatlarla diğer sanat dallarının kurduğu anlama alanları zaman zaman kesişir. Her biri özgül vasıflarıyla biçimsel ve anlam alanları kuran ve değerlerle

kurulu dizgelerden oluşan sanat yapıtları arasındaki bu alışverişler karnavallaşan/çoksesli bir yapı ortaya koyar. Bu duruma olanak sağlayan alışveriş işlemlerini göstermek için “metinlerarasılık” yerine daha çok “göstergelerarasılık” kavramı yeğlenmektedir (Aktulum’dan aktaran Gariper, 2017, s. 132).

Amaç

Çalışmamızda Dilaver Cebeci’nin “Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkûma Mektup” adlı şiirindeki metinlerarasılık unsurlarının tespiti amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Şiirde hangi metinlerarasılık ilişkileri bulunmaktadır?
2. Göstergelerarasılık, şiirde metinlerarası ilişki olarak var mıdır, varsa nasıl kullanılmıştır?
3. Metinlerarası ilişki biçimleriyle edebî sanatlar arasında bir ilişki var mıdır?

Çalışmamızla bu sorulara bulacağımız yanıtlar; metinlerarası ilişkilerin sınırını, disiplinler arası ilişkilerini, edebî metin oluştururken metne olan katkısını, metin yaratıcısının kültürel birikimiyle düşünce dünyasının metin üzerindeki izlerini görebilmek açısından önem arz etmektedir.

Yöntem

Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2016, s. 189) göre doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.

Evren-Örneklem

Çalışmamızın evreni Dilaver Cebeci’nin tüm şiirleri; örnekleme ise “Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkûma Mektup” adlı şiiridir.

Veri Toplama Teknikleri

Verilerin toplanması aşamasında, çalışmamızın örnekleminde geçen bulgularla ilgili bilgi içeren ansiklopedi, kitap, tez, makale gibi basılı materyallerin yanı sıra internet kaynakları da taranmıştır. Elde edilen veriler fişlenmiş ve bu veriler, bulgular ve yorum kısmında bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması aşamalarında kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkûma Mektup

Sana bu mektubu bir gece yarısında yazıyorum.
Azatlığın zirvesinde sohbete dalmış yıldızlar:
Zühre bir şarkı tutturmuş Bâbil'den kalan,
Zavallı dünya habersiz, zavallı dünya sağır;
Bir Hârût'la Marut bir de ben dinliyorum.
Derken kayıp gidiyor yıldızlardan birisi,
Bir intikam fişeği gibi saplanıyor karanlığın karnına.
Senin namına yıldızları kıskanıyorum.
Kim bilir kaç ışık yılı uzakta,
Öfkeyle kollarını çemriyor yalancı fecir;
İmanım gibi biliyorum vakit asılmak vaktidir.
Ve taksim gazinolarında trahomlu şairler,
Mısra arıyorlar masaların altında;
Kanını içiyorlar bilmeden "Cennet atları" nın.
Ben yurdumun en sert tütününden bir sigara sarıyorum,
Dumanı ciğerlerime değil iliklerime çekiyorum.
Ne kadar ürkek ceylan varsa Asya çöllerinde,
Domaniç yaylasında ne kadar dizginsiz at,
Başlıyorlar koşmaya kılcal damarlarımda;
Sıcak solukları yalarken alnımı,
Toynaklarını hissediyorum alyuvarlarımda.

Sana bu mektubu evimin balkonunda yazıyorum.
Sağ elimi koyuyorum tam yüreğimin üstüne,
Çankaya yokuşunda söylediğimiz marşı duyuyorum.
Ulu kayalar parçalanıyor beynimin bir yerinde,
Bir yerinde demirden dağlar eriyor.
Atlas yelkenli gemileri unutmuş birkaç levent,
Viski kokulu bulvarlarda yavaş yavaş ölüyor.
İstedğin o seccadeyi hemen gönderiyorum,
Üstünde Kâbe resmi ve anamın duaları var.
Ve bildiğin sebeplerden ben gelemiyorum.
Yine biliyorsun ki, sevmedim ülküden başkasını,
Başı dumanlı dağları, dolunayı, ufukları,
Bir de Çankaya yokuşunda rüzgâra tutulmuş saçlarımı.
Önce Allah, sonra genlerim şahit:
Sevgimi üç bin yıl sonra doğacak torunuma yolluyorum.
Trahomlu şairler doğruluyorlar masaların altından,
Elleri fahişelerin karanlık saçlarında;
Benim kalemimden kan değil süt damlıyor,
Geceler boyu böyle geleceği emziriyorum.
Kahrolayım sevmedim ülküden başkasını,
Bir de seni çok seviyorum (Cebeci, t.y., s. 219-220).

“Şimdiki Zaman Çekiminde Bir Mahkûma Mektup” şiirinin başlığında metinlerarası ilişkilerden öykünmenin (pastiş) yapıldığı görülmektedir. Alt-metin olan mektup türüne ait unsurlar dönüştürerek şiirin içerisine kaynaştırılmış, böylece bu unsurlara yeni bir görünüm ve işlev kazandırılmıştır. Şiir 1992 yılında yayınlanan “Ve Sığınırım İçime” adlı şiir kitabında bulunmaktadır. Ancak şiirin bütününde 12 Eylül 1980 dönemi siyasi ve sosyal olaylara

gönderge ve anıştırma yapıldığından “şimdiki zaman çekiminde” söz grubuyla “geçmiş”e yönelik bir gönderge yapılacağı da sezdirilmektedir.

“Azatlığın zirvesinde sohbeta dalmış yıldızlar” dizesinde “azatlığın zirvesi” ile açık istiare yapılmış olup kastedilen aslında gökyüzüdür. Şair, “sohbeta dalmış yıldızlar” ifadesi ile 1981 yılında yayınlanan “Mavi Türkü” kitabındaki “Yıldız Sohbeti” (Cebeci, 2017, s. 32-33) adlı yazıya anıştırmada bulunmuştur.

“Zühre bir şarkı tutturmuş Bâbil’den kalan/Zavallı dünya habersiz, zavallı dünya sağır/Bir Hârût’la Mârût bir de ben dinliyorum.” Türk edebiyatında “Zühre” isminin üç şekilde kullanıldığı söylenilebilir. Bu kullanımları kısaca anlatmak, şiirdeki kullanım amacını saptamakta fayda sağlayacaktır. “Zühre”, Çoban Yıldızı olarak da bilinen Venüs gezegenidir (Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, s. 536). Bu yıldızın “oyun ve eğlence, davul çalmak ve kadınları eğlendirmek; ud vb. şeyler çalmak, oynaklık ve şarkıcılık” gibi vasıfları vardır (Hakkı, t.y., s. 166; Muhyiddin-i Arabi, 1973, s. 42). Bir önceki dizeyle birlikte ele alındığında “Zühre bir şarkı tutturmuş” ifadesiyle Zühre yıldızının vasıflarına göndermede bulunduğu söylenebilir. Ancak dizinin devamında “Bâbil’den kalan” ve bir dize sonrasında geçen “Hârût-Mârût” meleklerinin isimleri, şiirde farklı bir metinlerarası ilişkinin olabileceğini göstermektedir.

Kur’an-ı Kerim’de Bakara suresinin 102. ayetinde Hz. Süleyman’a atılan iftiradan ve “Hârût ve Mârût” adlı iki meleğin Bâbil’de insanlara sihir öğrettiğinden bahsedilmektedir. Bu konuyla ilgili bu ayetin dışında Kur’an’da başka bir bilginin yer almadığı, sahih hiçbir hadisin olmadığı, ancak İsrailiyat kaynaklı birçok rivayetin olduğu (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018) tefsir kaynaklarında yer almaktadır. Bu rivayetlerin bazılarında Zühre’nin güzel bir kadın olduğu, “Hârût ve Mârût”u fitneye sevk ettiği anlatılmaktadır (Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, s. 263).

Son olarak “Zühre”, halk edebiyatımızda aşk hikâyelerinden biri olarak bilinen ve 15. yüzyıldan itibaren oluşan “Tahir ile Zühre” hikâyesindeki “Zühre”dir. Birçok varyantı olan bu hikâyede Türkmen’e (1998, s. 45-47) göre Tahir ile Zühre’nin kavuşmasını engelleyen kimseler bütün varyantlarda genellikle aynı kişidir, bu kişi Zühre’nin annesidir. Padişahın hanımı Tahir ile Zühre’nin buluşmasını öğrenince yaşlı bir cadı kadına sihir yaptırarak (ya da muska, sihirli şerbet gibi nesnelere kullanılarak) padişahı, daha önce Tahir ile Zühre’yi evlendirmek için verdiği karardan vazgeçirmek ister. Sonunda Tahir öldürülür. Zühre aklını kaybeder, taşlarla dövünmeye başlar. Padişaha haber verirler. Memlekette ne kadar hekim ve

hoca varsa toplanır. “Zühre ancak Tahir'in etinden yerse ondan soğur ve hastalığı geçer.” diye karar verirler. Padişah derhâl emrederek Tahir'in etinden köfte yaptırır. Zühre'nin dadısı durumu öğrenip ona haber verir. Zühre köfte gelince: “*Hey tarlalar tarlalar / Birbirine katarlar/ Çarşıda et tükenmiş/ Tahir etin satarlar*” dörtlüğü ile başlayan türküyü söyleyerek köfteyi yiyemez. Daha sonra Tahir'in mezarına giderek dua eder, mezara kapanır ve ölür (Türkmen, 1998, s. 84-85).

Gökalp-Alpaslan'a (2006, s. 129) göre her şair sonsuz ve sınırsız bir metinlerarası evrenden beslenir ve bir sözcükle birden çok esere, anlatıya, şiire, sanatçıya göndermede bulunabilir. Bu bakımdan şairin, “yıldız, Zühre, Bâbil, Hârût, Mârût” kelimelerini bir arada kullanarak “Zühre” kelimesiyle birden çok metinlerarası ilişki kurduğu, dolayısıyla birden çok metne göndermede bulunduğu söylenebilir.

“...kayıp gidiyor yıldızlardan birisi” dizesinde “yıldız kayması”yla dönemin ölümlerini anıştırmaktadır. Nitekim Anadolu’da sevilen, toplum tarafından bilinen ünlü kişiler genellikle “yıldız” olarak nitelenir. O kişi öldüğünde “Bir yıldız daha kaydı.” şeklinde bu ölüm güzel adlandırmayla dile getirilir. Benzer şekilde 12 Eylül döneminde ülküsü uğruna ölen milliyetçi düşüncedeki gençler için yine bu düşüncedeki kişiler arasında “yıldız” tabirinin kullanıldığı, o dönemdeki anılarını yazan Akkale'nin (2006, s. 25) bir gece arabanın üst bagajında evine götürdükleri cenaze için “*Üstte şehit üşüyor, altta biz üşüyorduk. Şevki (şehit olan kişi) açmıştı bağrını yıldızlara, biz kapanmıştı toprağa. O, toprağa koşuyor, biz yıldızları arıyorduk.*” ifadesinden anlaşılabilir. O dönemin milliyetçi düşüncedeki insanlar arasındaki bu benzetmeyi bilmeyen, dönemin olaylarından habersiz olan biri için bu dizeler bir anlam ifade etmez.

“*İntikam fişegi*” ve “*karanlık*” kelimeleriyle bir önceki dizede bahsettiğimiz gibi 12 Eylül Döneminin sağ-sol çatışmaları, bu çatışmalarda meydana gelen fail-i meçhul ölümler ve bu ölümlerin intikam hırsıyla doğurduğu yeni ölümler anıştırılmaktadır.

“*Senin namına yıldızları kıskanıyorum.*” dizesindeki “yıldızlar” kelimesiyle şiirin ikinci dizesi arasında ilişki kurulup şiirin muhatabının mahkûmiyetine ve onun özgürlük özlemine göndergede bulunulmuştur.

Fecir vakti, güneş doğmadan önceki kızılıktır ve artık güneşin doğacağını, dolayısıyla karanlıkların/olumsuzlukların kalkıp aydınlığın/güzelliklerin geleceğinin işaretidir, müjdecisidir. Ancak şair “*yalancı fecir*” ifadesiyle fecri, teşhis sanatını kullanarak yalancılıkla itham etmektedir. Çünkü o vakit “*asılmak vaktidir*” ve idam sehpasında

birilerinin istikbali, umudu son bulacaktır. “yalancı fecir” ve “asılmak vaktidir” söz gruplarıyla dönemin idam cezasıyla yargılanan ve fecir vakti idam edilen insanlarına açık bir şekilde göndergede bulunulmuştur.

“*Taksim gazinoları*” İstanbul’un ünlü eğlence merkezlerinden biridir. Bundan dolayı buraya açık bir gönderge vardır.

“...trahomlu şairler/Mısra arıyorlar masaların altında” dizelerinde Türkçeye yeni girmiş “trahomlu şair” söz grubunun kullanıldığı (Ülker, 2017, s. 31) görülmektedir. Trahom, tedavi edilmediğinde körlükle sonuçlanan bulaşıcı bir hastalıktır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018). Birçok hastalıkta olduğu gibi hijyen yokluğundan kaynaklanan bu hastalık 1920’li yıllardan sonra Türkiye’nin doğu, güney ve güneydoğu bölgelerinde ciddi bir şekilde artış göstermiş ve fakir, üretmeyen, başkalarına bağımlı bir sınıfın oluşmasına neden olmuştur (Altay, 2016, s. 172). Şair bu dizeleriyle; dönemin bazı şairlerinin, içinde buldukları toplumda yaşanan sorunları görmeyen ya da görmezden gelen, buldukları hijyen yoksunu ortamlarda (gazinolarda) yazacakları şiire âdeta masa altında konu arayan bir sınıf olduklarını anlatmaya çalışarak yansılama (parodi) yapmıştır. Yansılama ilk metne ait özellikler, biçem gülünçleştirilir ve sıradanlaştırılır (Gökalp-Alpaslan, 2006, s. 141; Todorov, 2014, s. 56). Burada, bahsedilen şairlerin yapıtları bir-iki dizeye indirgenerek sıradanlaştırılmış ve eleştirilmiştir.

“*Kanını içiyorlar bilmeden ‘Cennet atları’nın.*” dizesinde tırnak içerisinde verilen “Cennet atları” alıntı olarak değil vurgulamak için yapılmış bir ayraçlamadır. Buradaki metinlerarası ilişkiye değinmeden önce Cebeci’nin dile getirdiği bir aydın sınıfıyla ilgili düşüncelerini buraya almak faydalı olabilir. Cebeci’nin (2017, s. 24-36) “Batılıların Türkleri öven sözlerine karşın bazı İran ve Arap aydınlarının Osmanlı döneminde Türkleri yeren şiirlerinin, sözlerinin olduğu; Osmanlı içinde de bazı edip ve şairlerin, onların etkisiyle Türkleri kötüledikleri, bu kişilerden de ne kadarı aslen Türk’tür, tartışılır olduğu” ve “Bizim çağdaş (!) aydınımızın o ruhu (fetih ruhu) taşımadığı...” şeklindeki ifadelerinden yukarıda bahsedilen şair sınıfını eleştirdiği görülecektir. Dizede; bu şair sınıfının yazdıkları şiirlerle farkında olmadan “Cennet atları’nın ölümüne neden oldukları; 12 Eylül Döneminde şairlerin/aydınların, çatışmaları tetikledikleri anıştırmasında/imasında bulunulmuştur.

“... ‘*Cennet atları’nın.*” dizesinde kullanılan ‘Cennet atları’ dikkat çekmektedir. Burada ilk bakışta Hz. Muhammet’in (SAS) cennetin güzelliklerini anlatırken tasvir ettiği, cennet ehlinin orada bineceği atlar (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013, s. 673) akla gelebilir. Bunun dışında,

MÖ 4000-3500'lü yıllarda Türklerin Orta Asya'da ehlileştiirdiği atlar için ilk İndigo-Germen ülkesinin yöneticileri, özellikle de Çinliler tarafından kullanılan "Cennet Atı" tabiri vardır (Cebeci, 2009, s. 70). Şiirde, her iki durum da kastedilmemektedir. Cebeci (2009, s. 9-10) İslamiyet'ten önce 1517'de (yaklaşık MÖ 900'lü yıllar) "AT-OY-BİL" adında bir Türk devletinin kurulduğunu, "Atoybil" kelimesinin Tanrı tarafından kurulan devlet, mukaddes halk; "at" kelimesinin de Tanrı'ya ulaşan kuralları olan halk anlamına geldiğini ifade etmektedir. Ona göre "At-il", teninden atılarak, yani çıkararak cennete giden insanların halkı demektir. Bu durumda "Cennet atları" tabirindeki "at" kelimesiyle şair tevriye sanatı yapmıştır. Tevriye, iki ya da ikiden fazla anlamı olan bir sözcüğün bir dize ya da beyit içinde yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektir (Dilçin, 1995, s. 427). Bu bakımdan şair Türk milletini ima ederek anıştırma yapmıştır.

"Ben yurdumun *en sert tütününden bir sigara sarıyorum/Dumanını ciğerlerime değil iliklerime çekiyorum.*" Anadolu'da genellikle üzgün birine "Yak bir sigara." denilir. Yahut böyle üzgün bir durumda bir sigara yakılır. Bu dizelerde de şair, ülkenin sorunlarıyla dertlendiği, bunu âdeta iliklerine kadar hissettiği imasında bulunmaktadır.

"Ne kadar *ürkek ceylan* varsa *Asya çöllerinde/Domaniç yaylasında* ne kadar *dizginsiz at*" Orta Asya'da Türkler avcılık ve hayvancılıkla uğraşan göçebe bir millettir. "Ürkek ceylan" söz grubuyla Türklerin mahir avcılıklarına, "çöl" ve "yayla" kelimeleriyle hayvancılık ve bundan doğan göçebe yaşamlarına, "Asya" kelimesiyle anayurtlarına, "Domaniç" ve "dizginsiz at" kelimeleriyle de yaklaşık 600 yıllık hüküm süren Osmanlı Devletinin temellerinin atıldığı yere ve fetih ruhuna hem göndergede hem de anıştırmada bulunmaktadır.

"...evimin balkonun..." şairin hayatında, evinin balkonunun önemli bir yeri vardır. Akşamları balkona oturur, ülkenin sorunlarını düşünür, yıldızları izler (Cebeci, 2017, s. 60-63). O, yıldızlar olmadan, onları görmeden yaşayamaz. Çünkü ülkülerle yıldızları bir tutar, yıldızlarla sohbet eder. Bir gün yıldızlarına, dolayısıyla ülküsüne ulaşacağını hayal eder (Cebeci, 2017, s. 33). Tüm bunları evinin balkonunda yapmaktadır. İncelenen şiir 1992 yılında yayınlanan "Ve Sığınırım İçime" adlı şiir kitabında yer almaktadır. 1983'te yayınlanan "Mavi Türkü" (Mensureler) adlı kitabında "Yıldız Sohbeti" ve "Balkon" yazıları yer almaktadır. Dolayısıyla "...evimin balkonun..." söz grubuyla daha önce yazmış olduğu metinlere gönderge vardır.

"Çankaya yokuşunda söylediğimiz marş..." dizesinde 12 Eylül Dönemi ülkücü gençlerinin Çankaya yokuşunda söyledikleri "Çankaya Marşı"na gönderge yapılmıştır. Çankaya'da Cumhurbaşkanlığı Köşkü bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı hem ülke yönetiminde yürütmenin

başı hem de başkomutandır. Dönemin ülkücü gençleri, ülkenin iyi yönetilmediği, köşke oturanların Turan ülküsünden uzak oldukları, bir gün yönetimi kendilerinin ele alacağı ve böylece ülkülerine ulaşma yolunda önemli bir adım atacakları düşüncesiyle Cumhurbaşkanlığı Köşküne çıkan yokuşlu yolda bu marşı söylemişlerdir. Marş şöyledir:

Çankaya yokuşunda balam, Asya'nın bozkurtları./Dudaklarda aynı türkü, Tanrı korusun Türk'ü./Çankaya yolundayız balam, yaşadıkça Türkçüyüz./İrkımızın emrinde millî hareketçiyiz./Milliyetçi-toplumcu balam, Türk'ün şanlı yiğidi./Altaylardan bir ses gelir, Tuna'ya vurur aksi./Sancakların altında balam, Oğuz Ata'm yolunda/Gök bayrakla yükseliyor, Türk'ün şanlı ülküsü. (Eskimeyen Dostlar, 2007)

“*Ulu kayalar parçalanıyor...*” dizesiyle Nevaî'nin yazmış olduğu Ferhat ü Şirin hikâyesine gönderge yapmakta ve anıştırmada bulunmaktadır. Hikâyeye göre,

...ülkesinin ustalarından taş yontmanın sırlarını öğrenen Ferhat, İskender'in bıraktığı cihanı gösteren esrarlı bir aynada, hayalini ve ülkesini gördüğü Şirin'e âşık olur. Bu ülkeye varınca, kalabalık bir işçi grubunun uzaktaki bir çeşmeden Şirin'inin sarayına su getirmek için yıllardır açamadıkları bir yolu kısa sürede açar. Mucizeyi görmeye gelen Şirin Ferhat'a vurulurken Ferhat da aynada gördüğü güzeli tanır...”. (Banarlı, 2001, s. 431)

Hikâyenin bu bölümünde Ferhat, Şirin'e ulaşmak için aşılması güç kayaları parçalamış ve Şirin'e kavuşmuştur. Yani Ferhat, ulaşılması güç olan aşkına (ülküsüne) ulaşmıştır. “... *demirden dağlar eriyor.*” dizesiyle de Ergenekon Destanına göndergede bulunmaktadır. Destana göre Türkler, dört tarafı aşılamayacak dağlarla çevrili Ergenekon bölgesinden dağı eritip hayallerindeki güzel yerlere kavuşuyorlar (Banarlı, 2001, s. 26). Bu iki dizeyi bir üstteki “Çankaya yokuşundaki marş...”la birlikte değerlendirdiğimizde (yönetimin bir gün ele geçirileceği hayali/ülküsü) burada hem bir gönderme var hem de Ferhat'ın ve Ergenekon Türklerinin hayallerine kavuşması gibi elbet bir gün hayallere/ülküye ulaşılacaktır.” imasıyla anıştırma yapılmıştır.

“*Levent*” Osmanlı Döneminde deniz ve kıyılarda görev yapan yiğit deniz askeri anlamına gelmektedir (TDK, 2018). Bu bakımdan bu kelimeyle Osmanlı dönemindeki fetih ruhu olan deniz askerlerine ve onların bu ruhla kazanmış oldukları zaferlere göndergede bulunulmuştur. “*Atlas yelkenli gemileri unutmuş levent/Viski kokulu bulvarlarda yavaş yavaş ölüyor.*” Dizelerinde, o fetih ruhlu yiğit leventlerin, yiğitliklerini, esas vasıflarını unutup (dönemin sorunlarıyla ilgilenmek yerine) eğlenceye, zevke, sefaya daldıkları anıştırılmaktadır. “viski kokulu bulvarlar” ifadesiyle de yine dönemin eğlence merkezlerine anıştırmada bulunulmuştur.

Şekil 1. Kâbe figürlü seccade. İhvan Blog. (2015). Kabeli seccadede namaz kılınabilir mi? İhvan Blog: <http://blog.ihvan.com.tr/kabeli-seccadede-namaz-kilinabilir-mi.html> sayfasından erişilmiştir.

Müslüman Anadolu insanının birçoğunun evinde seccadelerin üzerinde, duvara gerilmiş örtülerde veya asılmış tablolarıda Kâbe resmi/figürü vardır. Bundaki amaç Kâbe'ye duyulan sevgi ve özlemdir. “İstediğin o seccadeyi hemen gönderiyorum/Üstünde Kâbe resmi...” dizeleriyle şair Anadolu evlerindeki bu kültüre görsel olarak göndermede bulunmaktadır.

Şair, “...anamın duaları var” diyerek dönemin sorunları içerisinde kendisinin safının doğru olduğu, yaptıklarıyla anasının duasını aldığı anıştırmasında bulunmaktadır. Nitekim İslam dininde ana-baba duası almanın önemi, onların duasıyla Allah'ın rızasının kazanılacağı, dolayısıyla cennete gitmenin anahtarı olarak ana-baba ve yakın akrabayı koruyup kollamak ve onları gözetmek olarak gösteriliyor (Nisâ 4/36, Ankebût 29/8, İsrâ 17/23-24, Lokmân 31/14; Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014, s. 177-179; Diyanet İşleri Başkanlığı, t.y., s. 310-330).

“... bildiğin sebeplerden ben gelemiyorum.” şair, muhatabına kendisini ziyaret edememenin nedenini açıklamaya çalışırken dönemin sıkıntılarını göndergede bulunmuştur.

“...sevmedim ülküden başkasını.” dizesinde Türk tarihinde birçok soydaşının uğrunda mücadele ettikleri “Turancılık” a gönderme vardır. Gökalp (2003, s. 153-156), Türkçülüğü “ülkü”sünün büyüklüğüne göre üçe ayırır: Türkiyecilik, Oğuzculuk ya da Türkmencilik, Turancılık. Bunlardan en büyüğü Turancılıktır. Turancılık, dünyadaki bütün Türklerin birleşerek kuracağı ülke olan “Kızıl Elma”ya ulaşma hayalidir. Gerçekleşmesi zor bir hayaldir ama tarihte Hunlar, Avarlar, Göktürkler, Oğuzlar, Kırgız-Kazaklar, Kür Han, Cengiz Han ve Timurlenk dönemlerinde gerçekleşmiş bir hayaldir. Ülkü geleceğin yaratıcısıdır.

Şekil 2. Kurt, dolunay ve başı dumanlı dağlar. Tinhte. (2011). Duvar kağıtları. Tinhte: <https://tinhte.vn/threads/xin-wallpapers-cho-soi-hu-duoi-trang-cho-cac-may-320-240.878044/> sayfasından erişilmiştir.

“Başı dumanlı dağları, dolunayı, ufukları” dizesinde aslında bir parça eksiktir. Burada mecaz-ı mürsel sanatıyla bazı parçalar verilip resmin bütünü kastedilmektedir.

Cebeci’ye (2009, s. 40-61) göre “Gök-Kurt”, bir kurt değildir. Ufukta beliren, Türklere kılavuzluk yapan ilahî bir hayvandır. Oğuz Kağan Destanında kurt, bir ışık halesi içinde belirir. Işıkla birlikte yürür ve nihayet onunla birlikte kaybolur. Buradaki ışık dolunayla temsil edilmektedir. Dağlar, yükseklikleri, yücelikleri, ihtişamları, başlarında karın, boranın eksik olmaması, üzerlerinde yaşayan hayvanlara barınma ve beslenme imkânları sunmaları, konargöçer Türk yaşam biçiminin vazgeçilmez bir unsuru olmaları gibi birçok sebebe bağlı olarak Türklerin toplumsal hayatında canlı ve yüce bir varlık inancı oluşturmuşlardır (Gökşen & Gökşen, 2016, s. 1599). Bu bakımdan dağların başının dumanlı olması kötü bir duruma işarettir. Türklerin yok olma tehlikesiyle ya da zor bir durumla karşılaştıkları durumlarda - Oğuz Kağan, Türeyiş, Ergenekon ve Göktürk destanlarında da anlatıldığı üzere- onların bu kötü durumdan kurtulmalarını sağlayan “Kurt”tur (Bayat, 2017, s. 103-120).

Sonuç olarak, yukarıda verilen inançlar doğrultusunda Türkler tarih boyunca “kurt” figürünü birçok yerde kullanmışlardır. Cebeci de şiirinde bu resmi betimleyerek şiire bir anlam derinliği kazandırmıştır.

Karşı tarafın bir anlık görüntüsü ya da fotoğrafı, şairin belleğinde yer etmiş, o anı unutmamıştır. Bu durumu muhatabına “rüzgâra tutulmuş saçlar” ifadesiyle dile getirmekte ve ona olan sevgisini bildirmektedir.

“Sevgimi üç bin yıl sonra doğacak torunuma yolluyorum.” dizesindeki “üç bin yıl”la neyin kastedildiğini anlayabilmek için Cebeci’nin Orhun Yazıtlarıyla ilgili tespitini bilmek

gerekmektedir. Ona göre Türklerin ilk yazılı metinleri olan Orhun Abideleri yanlış okunmuştur. Aslında Abideler, MÖ 565-575 yılları arasında dikilmiş, içeriğinde de Türklerin bin yıllık bir tarihi anlatılmaktadır (Cebeci, 2009, s. 10). Buna göre “üç bin yıl” ifadesiyle, yaklaşık 2500 yıl önce dikilen Orhun Abidelerinin, Türklerin üç bin yıllık vatan, millet sevgilerini günümüze ulaştırdığı gibi kendi şiirinin de aynı şekilde üç bin yıl sonrasında doğacak olan torunlarına (Türk çocuklarına) vatan, millet sevgisini, ülküsünü ulaştıracağını ima ederek anıştırma yapmaktadır. Bu düşüncesine önceki dizelerde “Allah” ve “genleri”ni şahit göstermesi yaklaşık bin yıllık Türk-İslam kültürüyle yoğrulmuş milletin, bu kültürünü ve inancını en az üç bin yıl daha devam ettireceğine yönelik anıştırmada bulunmuştur.

“*Trahomlu şairler...*” artık masaların altından aradıkları mısraları bulup kalkmıştır. Yalnız “*Elleri fahişelerin karanlık saçlarında*”dır. Şairin bu dizelerde de tevriye sanatını kullandığını söylenebilir. “fahişe” hayat kadını anlamına gelmektedir. Ancak şiirin tamamını dikkate aldığımızda ilk dizelerde geçen “zühre” kelimesinin göndergelerinden birinin “Hârût ve Mârût”u baştan çıkararak, insanlar arasına fitne yayan alımlı, güzel bir kadın rivayeti olabileceği ifade edilmişti. “karanlık” kelimesinin de uzak anlamları “üzüntü, sıkıntı, perişanlık; ne olacağı, sonu belli olmayan durum”dur (TDK, 2018). Ele alınan dizelerde “fahişe” ve “karanlık” kelimelerinin birlikte kullanılması, söz konusu rivayeti çağrıştırmak böyle kadınların ve onlarla “gazino” gibi kötü ortamlarda eğlenerek vakit geçiren “trahomlu şairler”in yazdıkları şiirlerle insanlar arasında bozgunculuk çıkardığı ima edilmiş olabilir.

“Benim kalemimden *kan* değil *süt damlıyor*/Geceler boyu *geleceği emziriyorum.*” dönemin sağ-sol çatışmaları ve ölümlerin sebeplerinden biri olarak yukarıda bahsedilenle bağlantılı olarak “Trahomlu şairler”in yazdıkları şiirler olduğu imasında bulunmaktadır. Kendi şiirinin ise tam aksine gelecek nesilleri bilinçlendirdiği anlatılmaya çalışılmıştır. Bu dizelerdeki “süt” ve “geleceği emzirmek” kelimeleriyle Göktürklerle ait Bozkurt Destanında yok olan bir Türk boyunun elleri ayakları kesilmiş, hayatta kalan son çocuğunun bir kurt tarafından emzirilmesi ima edilmiş olabilir. Yahut anneler çocuklarını 1-2 yaşına kadar emzirirler. Anne sütüyle beslenen çocuklar sağlıklı ve kemik yapısı güçlü olur. Bu bakımdan şair bahsedilen her iki duruma da imada bulunmuş olabilir. Nitekim iki ya da ikiden fazla anlamı olan kelimelerin tüm anlamlarını kastedecek şekilde bir dizelerde kullanılmasına iham sanatı denilir. Ancak tüm anlamların şiirle yakın ilişkisinin kurulması gereklidir (Dilçin, 1995, s. 421). Şair de burada iham sanatını kullanarak her iki duruma da anıştırma yapmıştır, denilebilir.

“*Kahrolayım sevmedim ülküden başkasını*/Bir de *seni* çok seviyorum.” dizelerinde yine “Turancılık” a gönderme yapılmış, şair “Turancılık” ve şiirin muhatabı olan gönüldaşından

başkasını sevmediğini dile getirmiştir. “kahrolayım” kelimesiyle de o dönemde “Turancılık”ın suç sayılması anıştırılmış, buna olan tepki gösterilmiştir.

Sonuç

Bir sanatçı yapıtını oluştururken kendini yaşadığı dönemden, toplumdan, kültürden, kendi deneyimlerinden vs. soyutlayamaz. Eserinde mutlaka farklı metinlere, sanatlara, tarihe, kültürel unsurlara, inanç ve değerlere ait izlere rastlanır. Bu izler açık bir şekilde alıntı ve göndergelerle okuru zorlamadan gösterilebileceği gibi; ima ve çağrışım yoluyla örtük bir şekilde esere yerleştirilerek okurdan bu izleri bulması da istenebilir. Bu durumda okura geniş bir kültür hazinesi ve okuma geçmişi gerekecektir. Aksi takdirde okur okuduğu metni anlamlandıramayacaktır.

Öncelikle şiir, düz yazı türü olan mektup türüne öykünülerek yazılmıştır. Şiirde en çok kelime ve kelime gruplarıyla açık göndergelerde bulunulmuş; benzetme, telmih, iham ve tevriye sanatlarıyla imalarda bulunularak anıştırma yapılmıştır. Şair, yer yer Türk kültürü, inancı ve kendi belleğindeki bazı unsurları betimleyerek şiirle farklı sanat dalları arasında göstergelerarası ilişki kurmuştur. Bunu şiirin anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde içeriğe yerleştirerek resim sanatıyla edebî metin arasında nasıl ilişki kurulabileceğini göstermiştir.

Ayrıca şiirde Türk tarihi ve kültürü, Türk halk edebiyatı, Kur’an, hadis gibi İslam kaynaklarına, şairin yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi olaylarına yönelik gönderge ve anıştırmaları metinlerarası ilişkilerin, sadece edebî metinlerle sınırlı olamayacağını, disiplinlerarası ilişki kurmada da önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Şiirde anıştırma yapılan yerlerde telmih, benzetme, iham, tevriye; göstergelerarasılık yapılan yerde mecaz-ı mürsel gibi söz sanatlarının kullanılması metinlerarasılık ilişki biçimleri ile söz sanatları arasındaki çok yakın ilişkiyi göstermektedir.

Çalışmanın bulgularına göre Cebeci’nin metinlerinin kaynağı olarak Türk tarihi ve coğrafyası, Türk kültürü, İslam dini, Anadolu kültürü, divan edebiyatı, halk edebiyatı gösterilebilir.

Şairin okuma ve kültürel birikiminin ne kadar geniş olduğu, dünya görüşü ve fikirleri, şiirdeki gönderge ve anıştırmalardan anlaşılacaktır. Bu bakımdan metinlerarası ilişkiler sanatçı hakkında da fikir sahibi olunması açısından önemli bir metin çözümleme yöntemidir.

Kaynaklar

- Akkale, M. (2006). *Sevdiler, canlarından oldular eve dönemediler*. İstanbul: Yesevî.
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Öteki.
- Aktulum, K. (2004). *Parçalılık metinlerarasılık*. Ankara: Öteki.
- Altay, S. (2016). Bulaşıcı ve müzmin bir sosyal afet: Cumhuriyetin ilk yıllarında trahom hastalığı ve mücadele çalışmaları (1924-1938). *CTAD*,23, 167-211.
- Aytaç, G. (2003). *Genel edebiyat bilimi*, İstanbul: Say.
- Aytaç, G. (2011). *Çağdaş gelişmeler ışığında şiir tahlilleri*. Ankara: Akçağ.
- Banarlı, N. S. (2001). *Resimli Türk edebiyatı tarihi, C: 1*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Bars, M. E. (2013). *Veysel Karanî ile ilgili menkıbeler ve romanlar üzerine metinlerarası bir inceleme*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bayat, F. (2017). *Kadim Türklerin mitolojik hikâyeleri*. İstanbul: Ötüken.
- Cebeci, D. (2009). *Farklı yönleriyle Türkler*. İstanbul: Bilgeoğuz.
- Cebeci, D. (2017). *Mavi türkü*. Ankara: Panama.
- Cebeci, D. (t.y.). *Türkiyem bütün şiirleri*. Ankara: Panama.
- Dilçin, C. (1995). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: TDK.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2013). *Hadislerle İslam, C: 7*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2014). *Hadislerle İslam, C: 4*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2018). Bakara Suresi. <http://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/109/102-103-ayet-tefsiri> sayfasından erişilmiştir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (t.y.). *Riyâzü's-sâlihîn metin ve çeviri, C: 1*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Eskimeyen Dostlar (2007). *Çankaya Marşı*. Eskimeyen Dostlar: <http://www.eskimeyendostlar.net/makale/cankaya-marsi/2640> sayfasından erişilmiştir.
- Gariper, K. (2017). Köroğlu ve Deli Yusuf filmlerinin göstergelerarasılık ve metinlerarasılık bağlamında değerlendirilmesi. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 131-140

- Gökalp-Alpaslan, G. G. (2006). *Metinlerarası ilişkiler bağlamında cumhuriyet dönemi Türk şiirine genel bir bakış*. 1. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Ankara.
- Gökalp, Z. (2003). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Bordo Siyah.
- Gökşen, C. & Gökşen, R. (2016). "Dağ"ın türkülere mitik bir öge olarak yansımaları. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi (TAED)*,57, 1599-1618.
- Hakkı, E. İ. (t.y.). *Marifetname*. İstanbul: Sarmaşık.
- İhvan Blog. (2015). *Kabeli Seccadede Namaz Kılınabilir mi?* İhvan Blog: <http://blog.ihvan.com.tr/kabeli-seccadede-namaz-kilinabilir-mi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Muhyiddin-i Arabi, (1973). *Saatlerin hazinesi*. İstanbul: Başaran.
- Tinhte. (2011). *Duvar Kağıtları*. Tinhte: <https://tinhte.vn/threads/xin-wallpapers-cho-soi-hu-duoi-trang-cho-cac-may-320-240.878044/sayfasından> erişilmiştir.
- Todorov, T. (2014). *Poetikaya giriş*. (K. Şahin, Çev.). İstanbul: Metis.
- Türk Dil Kurumu (2018). *Güncel Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.trsayfasından> erişilmiştir.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (1991). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C: 16. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2013). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C: 43. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Türkmen, F. (1998). *Tahir ile Zühre*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Ülker, T. (2017). *Dilaver Cebeci*. Ankara: Bilgeoğuz.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.